

Globaliseringen af sproget

Om mediernes rolle i udbredelsen af engelsk og fremkomsten af medialekter

STIG HJARVARD

Har [Ordene] ophørt at bære Bud om, hvad der hænder i de Levendes Land, saa vender alle dem Ryggen, – maaske med Undtagelse af Filologerne, for de har jo altid haft en Svaghed for Ordene som Kadavere (Jeppe Aakjær, 1916: 118)

I denne analyse af mediernes rolle i forandringen af sproget vil jeg sætte fokus på udbredelsen af det engelske sprog og fremvæksten af mediebundne sprogformer. Min *første* hypotese er, at medierne både er budbringere for en engelsksproget kultur og selvstændige bidragydere til anglificeringen af den globale kultur (Hjarvard, 2003a). Medierne er ikke kun en neutral kanal for udbredelse af angloamerikansk kultur, men er blandt andet i kraft af deres institutionelle struktur, herunder den betydelige angloamerikanske dominans inden for softwareindustrien i bred forstand (dvs. både computer, tv, musik osv.), med til at sikre engelsk en fortrinsstilling på bekostning af andre sprog.

Mediernes sprogpåvirkning består ikke kun i udbredelsen af det engelske sprog; medierne skaber selv en sproglig fornyelse. Medierne udgør en materiel og social infrastruktur for kommunikation mellem mennesker, og i kraft af dette kommer mediernes egne karakteristika til at præge sproget. Den *anden* hypotese er således, at der i takt med medialiseringen af den menneskelige kommunikation (Hjarvard, 2003b) udvikler sig mediebundne sprogformer. Hvor sprogforskere hidtil har fokuseret på de sproglige kendetegn, der knytter sig til sprogbrugernes geografiske herkomst (dialekter) og sociologiske kendetegn som klasse eller uddannelsesniveau (sociolekter), må en analyse af et medialiseret samfunds sprogbrug i stigende grad medtænke de sprogformer, der knytter sig til specifikke medier. Disse vil jeg kalde *medialekter*. Der er endvidere et samspil mellem engelsk og medialekter, idet engelsk i særlig grad påvirker de mediespecifikke sprogformer.

Den *trede* hypotese er, at sprogpåvirkningen spiller ind i forhold til sociale og kulturelle skel i befolkningen og ikke kun skal ses som en national konflikt mellem det danske og det udenlandske. Undertiden fremstilles spørgsmålet om påvirkningen fra engelsk af det danske sprog som et valg mellem en ren dansksproget kultur og en udenlandsk ditto, og valget får ofte karakter af at være et spørgsmål om smag og dannelse: påvirkningen fra engelsk anskues som et udtryk for en sjuksket omgang med det danske sprog, som en større sproglig bevidsthed og korrekthed vil kunne rette op på. Omend påvirkningen af

den nationale sprogkultur også spiller en selvstændig rolle, vil jeg i det følgende fokusere på de sociale og kulturelle sider af påvirkningen. I forlængelse af Bourdieus (1984, 1992) teori om forskellige former for kapital inden for samfundets forskellige sociale felter vil jeg opfatte sproget som et socialt felt, hvorindenfor kulturelle og sociale konflikter artikuleres. En sproglig kompetence (eksempelvis større eller mindre evne til at tale fremmedsprog eller en evne til at skifte mellem dialekt og rigsdansk alt efter situationen) udgør en kapital, som sprogbrugeren kan anvende til at opnå en bestemt status, identitet og magt i forhold til andre. Set i Bourdieus optik udgør den sproglige kompetence en symbolsk kapital, som sprogbrugeren kan veksle til kulturel kapital (anseelse, status osv.) eller økonomisk kapital (arbejde med højere løn osv.). Mediernes øgede brug af engelsk formidler derfor ikke kun en udenlandsk indflydelse, men bidrager til at opretholde og ændre på sociale og kulturelle skel og magtrelationer internt i den danske befolkning.

Engelsk er globaliseringens sprog

I løbet af de sidste par årtier har det engelske sprog opnået en særlig status. Hvor det tidligere var ét af de dominerende hovedsprog på lige fod med eksempelvis fransk og spansk, er det i dag forvandlet til et *verdenssprog*, dét sprog som alle benytter, når de ønsker at kommunikere med andre uden for deres eget sprogfællesskab. Engelsk er blevet det globale netværkssamfunds generelle ækvivalent: hvor tcp/ip protokollen sikrer den tekniske kommunikation mellem alle verdens computere over internettet, er engelsk blevet sproget for den mundtlige og skriftlige kommunikation på tværs af grænser.

I denne proces har de øvrige hovedsprog også skiftet status: omend de andre hovedsprog numerisk set tales af flere i dag end tidligere – er de relativt set blevet degraderet i det sproglige statushierarki i forhold til engelsk. Fransk, spansk, arabisk, tysk, russisk m.fl. er i dag snarere en slags regionale sprog, dvs. nationale sprog med en udvidet rækkevidde; de er ved at miste dén side af et hovedsprogs kvaliteter, der handler om at være gangbar mønt i den internationale kommunikation og samkvem: både i politisk og erhvervs-mæssig henseende og i interkulturel henseende som anvendt sprog mellem mennesker, der krydser grænser eller blot vil underholde sig med udenlandske medieprodukter.

De forskellige sprog er også påvirket af konkurrencen fra det engelske sprog. De indoptager i stigende grad engelske ord, udtaleformer, ordstillinger etc. Samtidig er et stigende antal sprog og dialekter i direkte fare for at blive udryddet. Der findes aktuelt omkring 6.800 forskellige sprog i verden, men det er meget forskelligt, hvor mange mennesker der taler de enkelte sprog. De 11 mest talte sprog tegner sig for næsten halvdelen af jordens befolkning. Engelsk er ikke det mest talte sprog, men omkring 341 millioner mennesker havde i 1999 engelsk som første sprog. Omkring ½ milliard havde i 1999 engelsk som enten første eller andet sprog. 417 sprog kategoriseres i dag som praktisk talt uddøde, da de kun tales af enkelte ældre personer, men mange flere oplever tilbagegang på forskellige områder (www.ethnologue.com). Denne udvikling er ikke i sig selv af nyere dato eller knyttet alene til det engelske sprogs udbredelse. Der er tale om en proces over mange århundreder, hvor ikke mindst de europæiske landes koloniale erobringer over det meste af kloden har bidraget til, at et mindre antal sprog har opnået en fortrinsstilling, og at lokale sprog og dialekter er blevet udgrænset. I kølvandet på den økonomiske og politiske imperialisme har ofte fulgt en *sproglig imperialisme* (Phillipson, 1992).

Den sproglige homogenisering er ikke kun et produkt af globale erobringstogter, men også et resultat af *nationale* byggeprojekter. Opbygningen af nationalstater har ofte haft

den konsekvens, at et enkelt sprog er blevet udnævnt til nationalsprog, og de øvrige sprog inden for nationen enten er blevet forsømt uddannelsesmæssigt og kulturelt eller direkte er blevet undertrykt i form af politiske forbud, begrænsninger osv. Tilsvarende er forskellige dialekter inden for det dominerende nationale sprog blevet rangordnet i forhold til hinanden, hvorved én dialekt er blevet den foreskrevne standardnorm på bekostning af andre (Milroy og Milroy, 1999). Globaliseringen og det engelske sprogs udbredelse på bekostning af andre sprog er set i dette lys ikke noget nyt fænomen. Der er snarere tale om en radikalisering og acceleration af en århundredelang udviklingstendens, hvor lokale sprogvariationer dør ud på bekostning af mere universelle.

Flere sprog- og kulturforskere taler direkte om *sprogdrab* som følge af globaliseringen. Fremfor at tale om at sprog og dialekter er uddøende og dermed implicit acceptere deres forsvinden som en naturlig og uafvendelig udvikling, anvender de betegnelsen sprogdrab for at pege på udviklingens samfundsskabte og intenderede karakter. Når sprog forsvinder, er det som følge af bestemte institutioners virke: "Nogle af de vigtigste direkte aktører i dette sproglige (og kulturelle) folkekrab er formel uddannelse og massemedier, og bag dem står økonomiske og politiske aktører på makroniveau" (Skutnabb-Kangas & Phillipson, 2001: 33).

Globaliseringen har dog ikke kun medført en sproglig homogenisering og tilslutning til det engelske sprog. Der har også været flere eksempler på en forøget politisk bevægelse for anerkendelse og bevarelse af mindre udbredte sprog som eksempelvis skotsk, walisisk, catalansk, kurdisk osv. Sådanne bevægelser har sædvanligvis ikke været rettet mod globaliseringen som sådan (eller det engelske sprog for den sags skyld), men tværtimod været rettet mod et enkelt sprogs dominans i en national kultur som eksempelvis tyrkisk i Tyrkiet. Enkelte steder er forsvaret for dialekterne blevet en del af en national sprogpolitik som i Norge, hvor også medierne spiller en bevidst rolle i sikringen af såvel egnsdialekter som det dialektbaserede kunstsprog nynorsk (Vestad, 2003). Den politiske kamp for anerkendelse af lokale og regionale sprog har været en del af en *kulturel identitetspolitik* rettet mod den nationalstatslige enhedskulturs hegemoni. Set i dette perspektiv er de nationale sprogkulturer under angreb både udefra og indefra, hvilket falder udmærket i tråd med globaliseringsteoriens generelle påpegning af den igangværende udviklings dobbelthed af globalisering og lokalisering.

Danskere taler engelsk – og rigsdansk

Det danske sprog har ligesom andre været kraftigt påvirket af det engelske sprog i anden halvdel af det 20. århundrede. Påvirkningen berører både udtale, bøjninger og ordsammensstillinger, men den mest synlige indflydelse viser sig i mængden af nye ord med rødder i amerikansk eller engelsk kultur. I en omfattende opgørelse over nye ord i det danske ordforråd i perioden 1955-1998 giver Jarvad (1999: 110) følgende opdeling over de nye ords sproglige herkomst:

Lån fra andre sprog end engelsk (f.eks. tortilla)	5 %
Navne, enkeltord, fraser direkte fra engelsk (f.eks. death metal)	13 %
Hybrider med et led fra engelsk (f.eks. hårspray)	14 %
Pseudoengelske ord (f.eks. bigshopper)	2 %
Betydningslån fra engelsk (f.eks. turbulens)	9 %
Danske dannelser (f.eks. salgsbrev)	57 %

Som Jarvad (1999) peger på, kan man lægge disse procentsatser sammen på forskellige måder og derved komme frem til mere eller mindre alarmistiske konklusioner om påvirkningen fra engelsk. Vælger man at understrege fordanskningen af de sproglige lån, vil man nå frem til, at kun 13 % kommer direkte fra engelsk og 5 % fra andre sprog, hvormed 82 % af alle nye danske ord har en større eller mindre dansk herkomst. Lægger man derimod vægt på alle de forskellige former for engelsk indflydelse, vil man nå frem til, at 38 % af alle nye ord er direkte eller indirekte påvirket af engelsk. Uanset hvilken af disse sammenlægninger og konklusioner, man foretrækker, er det dog ganske uomtvisteligt, at andre sprog udøver en langt ringere indflydelse på det danske sprog sammenlignet med engelsk.

Påvirkningen af det danske sprog er dog kun én side af det engelske sprogs indflydelse. En anden vigtig side vedrører det forhold, at engelsk i stadig flere sammenhænge bruges i stedet for det danske sprog. Det kan være større virksomheder, der begynder at anvende engelsk som firmasprog som følge af omfattende internationale relationer i det daglige arbejde, eller det kan være videnskabelige sammenhænge, hvor man enten tidligere brugte dansk i større omfang eller anvendte flere fremmedsprog end engelsk. Informationsteknologien, musiklivet og reklamebranchen er ligeledes områder, hvor engelsk vinder hastigt frem og undertiden er helt ved at udkonkurrere brugen af dansk. Sprogforskerne benævner det forhold, at et givent sprog taber terræn inden for bestemte samfundsmæssige områder for *domænetab*, og bekymringen blandt visse danske sprogforskere går netop på risikoen for domænetab. Det danske sprog som sådan skal nok overleve, men det kan blive reduceret omfangs- og statusmæssigt som følge af domænetab: hvis det danske sprog er vigende inden for flere områder af danskernes hverdagsliv – og specielt dem, der vedrører nye teknologiske og økonomiske vækstområder, kan det få uheldige konsekvenser for sprogets fortsatte vitalitet og sproglige rigdom (Davidsen-Nielsen & Herslund, 1999; Jarvad, 1999).

Er det danske sprog i stigende grad ved at åbne sig over for det engelske sprog, er det samtidig ved at lukke af i forhold til lokale variationer af det danske sprog. Danske dialekter har i takt med moderniseringen været i stadig tilbagegang siden 1800-tallet, og i dag er vi i den situation, at der praktisk talt ikke er egentlige dialekter tilbage af det danske sprog. En specifik sprogbrug knyttet til en bestemt lokalitet kan i dag kun findes enkelte steder blandt meget gamle mennesker. I stedet er der opstået udtyndede regionale dialekter som fynsk, bornholmsk og sønderjysk. Men også disse regionale dialekter er i tilbagegang, og det gælder generelt, at regionale dialekter tales hyppigere af ældre og mindre veluddannede, hvorimod yngre og mere veluddannede i højere grad taler rigsdansk (Lund, 2001). Samtidig med dialekternes tilbagegang ser vi tillige fremvæksten af en ny sproglig variation i brugen af en række nye medier som chatrooms, sms, email m.fl. I disse medier ser vi eksempelvis nye blandinger af formelle og uformelle kommunikationsformer og nye kombinationer af tale- og skriftsprog (Crystal, 2001).

Medierne fremhæves ofte som en af de vigtigste faktorer bag den aktuelle påvirkning fra engelsk. Davidsen-Nielsen & Herslund (1999: 11) taler således om indflydelsen fra ”hele det amerikanske audiovisuelle stjernekrigsarsenal”, og Preisler (1999a, 1999b) behandler påvirkningen fra engelsk i subkulturer, hvis identitet i høj grad er formet af omgangen med medieformidlede kulturformer som rockmusik og computerspil. Phillipson (1992: 59) fremhæver ligeledes, at ”den engelske sprogimperialisme ofte fremmes af kulturelle aktiviteter som film, video og tv”. Hvilken rolle medierne nærmere spiller, gives der imidlertid sjældent nogen større behandling af. Sædvanligvis tager man omfanget af det engelske sprogs tilstedeværelse i medierne som et indeks for påvirkningsgraden, men en nærmere analyse eller diskussion af mediernes rolle i denne proces, gives der sædvanligvis ikke. Preisler (1999a, 1999b) har i dansk sammenhæng ført den mest udfoldede dis-

kussion af forholdet i hans analyse af medierede subkulturer, og hans konklusion er overvejende, at medierne ikke i sig selv er ansvarlige for påvirkningen. Den grundlæggende årsag til påvirkningen af det engelske sprog skal ifølge hans argumentation findes i forandringen i kulturen som helhed. Der sker en generel angloamerikanisering af det danske samfund, og dén er årsagen til de sproglige forandringer. Set i Preislers optik afspejler medierne kulturen; de skaber den ikke.

Det er imidlertid ikke først med globaliseringen, at spørgsmålet om mediernes betydning for den sproglige udvikling bliver aktuelt. Medierne har været en part i den sproglige magtkamp gennem århundreder, og netop ved at se på sprogpåvirkningen i et historisk lys vil det blive iøjnefaldende, hvorledes sprogpåvirkningen er et socialt og kulturelt spørgsmål og ikke kun et spørgsmål om at sikre et fælles nationalt sprog med korrekt udtale. Sprognormen rigsdansk, der nu udfordres af det engelske sprog og forskellige medialektter, er ikke nogen neutral eller naturlig version af det danske sprog, men en dialekt der er gået sejrtrigt ud af kulturelle og sociale magtkampe. Et historisk perspektiv vil samtidig kunne påvise, hvorledes fremmedsproglig påvirkning af det danske sprog tidligere har spillet en stor rolle i artikuleringen af sociale og kulturelle hierarkier i Danmark. Domænetab i forhold til fremmedsprog har historisk set været langt mere fremherskende end tilfældet er i dag og formentlig bliver det i en overskuelig fremtid.

Det rigsdansk, stort set alle danskere i dag taler, er blevet til gennem en meget lang social og kulturel proces, hvis endemål har været skabelsen af en national enhedskultur. Rigsdansk er det sproglige resultat af det nationale byggeprojekt, hvor nationalstat og samfund skulle smelte sammen: hvor stat, folk, kultur og sprog blev forbundet gennem konstruktionen af en fælles dansk identitet. I denne proces har eliterne skullet opgive deres sproglige forbundethed med andre sprogkulturer, og folket har skullet opgive lokale varianter af det danske sprog. Rigsdansk blev den sproglige fællesnævner for velfærdsstatens homogenisering af det danske samfund: sproget hvor alle danskere skulle føle sig hjemme i det moderne, industrialiserede og urbaniserede Danmark.

Med globaliseringen er sammenhængen mellem nationalstat og samfund ikke længere så entydig; i stadig flere sammenhænge viser det sig, at danskheden ikke er en indlysende eller tilstrækkelig ramme for social interaktion og identitetsdannelse. Hvad enten det drejer sig om erhvervsliv, politik eller kultur knager det i danskhedens fuger og bånd. Samfund og stat kan ikke længere holdes sammen af danskheden som fællesnævner, fordi både stat og samfund er blevet globaliserede.

Hver social klasse sit fremmedsprog

Det danske sprog har langt fra altid været brugt af alle klasser og lag i Danmark. Under enevælden i 1600- og 1700-tallet var det ikke så meget variationer af det danske sprog, der indgik i de forskellige sociale klasser markering af stands- og rangsmæssige forskelle. Specielt i København var brugen af fremmedsprog udbredt; tysk havde en betydelig position, idet mange håndværkere talte sproget, både som følge af, at mange tyske håndværkere havde bosat sig i hovedstaden, og fordi tysk generelt var håndværkernes sprog; også danske håndværkere havde lært sproget gennem deres tur på valsen i Tyskland. Tysk var også det anvendte sprog i militæret; det var officielt kommandosprog frem til 1773. Dele af statsadministrationen, ligesom kongen og hoffet både talte og skrev tysk, såvel den lavtyske som den højtyske variant. Nogle danske konger skrev aldrig dansk, men primært tysk. Fransk vandt fra sidste halvdel af 1600-tallet og fremefter indpas som prestigesprog i hoffet og i kulturlivet. Fransk blev udbredt som diplomatsprog i det vest-

lige Europa; korrespondancer mellem danske gesandter i udlandet og statsadministrationen foregik på fransk, ligesom man skrev til udenlandske ministre på fransk. Latin var kirkens og universitetsverdens sprog; eksempelvis foregik forelæsninger på universitetet sædvanligvis på latin frem til 1835 (Petersen, under udgivelse).

Eksistensen af flere sprog afspejlede både den multikulturelle sammensætning af København, dvs. eksistensen af mange indvandrere fra især tysksprogede lande, og den sociale og kulturelle orientering blandt de bedrestillede klasser i København uafhængig af deres faktiske herkomst. Fransk, tysk og latin var højstatusprog inden for forskellige domæner, hvorimod dansk var lavstatusprog; det sprog som almuen og den udannede talte. Sædvanligvis talte eliten flere sprog, hvorfor de bedrestillede klasser anvendte forskellige sprog i forhold til den sociale situation, dvs. formål, etikette osv. og afstemt efter, hvad modtageren var i stand til at forstå. De fleste i eliten talte således noget dansk, men for mange var det et tillært andet- eller trediesprog. Som Skautrup (1947) påpeger i sit værk om det danske sprogs historie, kunne der ligefrem være højstatus forbundet med ikke at bemestre det danske sprog; han citerer således den engelske gesandt Molesworth (1692) for at sige, ”at han har hørt adskillige i høje stillinger prale med, at de ikke kunne tale dansk!” (Skautrup, 1947: 305-6).

Datidens medier, først og fremmest bøger og aviser, var altovervejende henvendt til eliten, og de blev derfor i betydeligt omfang udgivet på fremmedsprog som tysk, fransk og latin. Et forhold der ikke blev mindre udtalt af, at bogtrykkerne og avisudgivere i København overvejende var håndværkere af tysk oprindelse. De velstillede klasser i København læste i 1600-tallet og første halvdel af 1700-tallet importerede aviser fra især Tyskland, men også fra Holland og Frankrig. Bogtrykkeren Daniel Paulli, der af pressehistorikeren P. M. Stolpe er blevet kaldt ”den danske Journalistiks betydeligste Personlighed i det 17de Aarhundrede” (Stolpe, 1879: bd.2, p. 97), begynder i 1670’erne en mere systematisk udgivelse af aviser på dansk sprog, og dette fortsættes i 1700-tallet af blandt andre Joachim Wielandt og Ernst Heinrich Berling. Det er imidlertid karakteristisk for dem alle, at dansk-sprogede aviser blot er en del af deres samlede avisudbud. Sædvanligvis udgiver de aviser på tre sprog: tysk, fransk og dansk. Der er en vis arbejdsdeling mellem disse aviser, idet de blandt andet i kraft af sproget er henvendt til forskellige grupper i samfundet. Jørgen Paulli udgav således en tysk ugeavis og en dansk månedsavis, og hos Stolpe (1879) finder man en klar beskrivelse af sammenhængen mellem sprog, indhold og målgruppe:

Den ydre Forskjel, at Ugeavisen er tydsk, Maanedsavisen dansk, er begrundet i denne indre Forskjel; thi det er i sin Orden, at Organet for Stats-, Krigs- og Handelssager er skrevet på Tydsk i et Land, hvor dette Sprog er Hoffets og Militærets, og hvor den højere Borgerstand indeholder mange tydske Elementer, medens det danske Sprog falder naturligst i et Blad, som fortrinsvis har sat sig til Opgave at meddele indenlandske Nyheder, og som med et fyldigt underholdende Blandingsstof og et tarveligt politisk Uddrag skulde tilfredsstille Nyhedsinteressen hos den Del af Befolkningen, som ikke var det tydske Sprog mægtig. (Stolpe, 1879, bd. II: 167)

Ernst Heinrich Berling, der i 1749 begyndte udgivelsen af *Kiøbenhavnse Danske Post-Tidender* (det nuværende *Berlingske Tidende*), udgav tillige den tyske avis *Kopenhagener Deutsche Post-Zeitungen* og en fransksproget avis *Gazette de Copenhague*. Fransk var som nævnt blevet udbredt som prestigesprog ved hoffet, og Berlings fransksprogede avis var henvendt til et bedrestillet publikum, der ønskede at pleje sine evner og interesser udi den franske kultur.

Udgivelsen af aviser på forskellige sprog i Danmark var et forsøg på at udkonkurrere de importerede aviser, som læstes af overklassen i København. Dette lykkedes i det store og hele i løbet af anden halvdel af 1700-tallet for Københavns vedkommende. I Jylland og på Fyn vedblev importerede udenlandske aviser dog at dominere til henimod slutningen af århundredet. Den omfattende brug af fremmedsprog blandt overklassen var dog ikke enerådende og forblev ikke uimodsagt. Ludvig Holbergs komedier, hvor snobberi for latin og fransk latterliggøres, er et stærkt vidnesbyrd om, at der i første halvdel af 1700-tallet var en dansksproget selvbevidsthed blandt borgere i København.

De bedrestillede klassers brug af fremmedsprog taber gradvist terræn gennem 1800-tallet blandt andet som følge af nationalromantiske strømninger i politik og kultur. Omend disse strømninger i sig selv er af udenlandsk oprindelse, danner de grobund for en øget orientering mod det danske sprog og en forestilling om en særlig forbindelse mellem det danske folk og nationen. Medierne spiller også en central rolle i denne orientering mod det danske og nationale. Med de borgerlige oplysnings- og frihedsideés fremmarch i Europa og de borgerlige revolutioner fra 1789 og fremefter får aviserne en afgørende ny og større rolle end den var tiltænkt under enevælden. Pressen bliver medium for dannelse af offentlighed omkring først en politisk opposition til enevælden og siden demokratisk regeringsudøvelse. Pressen bliver et medium for folkestyre og som sådan må de forskellige sociale klasser og politiske grupperinger legitimere deres politik gennem mediernes offentlighed, der kan bringe den brede befolkning i både tale og politisk bevægelse. Pressens folkeliggørelse af den politiske samtale bidrager i sig selv til en fordanskning af og en øget orientering mod og brug af dansk sprog i eliten.

Mod slutningen af 1700-tallet ser man, at variationer af det danske talesprog gradvist vinder indpas som en vigtig social markør. Først og fremmest opstår der et skel mellem, hvad eliten selv kaldte ”det dannede sprog”, dvs. et tilnærmelsesvist dialektfrit og stedløst rigsmål, der taltes af en fåtallig overklasse i København og enkelte sjællandske byer, og alle øvrige landlege dialekter, der forbindes med bondskhed og vulgaritet (Skautrup, 1953: 213ff.). I takt med at det danske sprog generelt får større status også blandt eliten, taber fremmedsprogene terræn. Men de vedbliver at udøve en betydelig indflydelse gennem det 19. og 20. århundrede, men nu ikke ved at blive brugt direkte. I stedet finder indflydelsen sted gennem påvirkning af det danske sprog i form af eksempelvis franske og tyske låneord.

Medier i det danske rigsmåls tjeneste

Gennem det 19. og 20. århundrede sker der en gradvis homogenisering af det danske sprog, hvor dialekterne er i konstant tilbagegang, og rigsdansk vinder frem i stadig større kredse af landet. Rigsdansk er prestigesproget, som sætter den sproglige norm, men det undergår dog også selv en vis forandring; først og fremmest indoptager det gradvist visse træk fra lavkøbenhavnsk. Som konsekvens oplever ældre mennesker kontinuerligt en forfladigelse af det danske sprog; den fælles rigsdanske norm får successivt en lidt mere folkelig klang.

Dialekternes uddøen er blandt andet et resultat af den øgede mobilitet i samfundet. For hver jernbane, lufthavn og motorvej, der er blevet bygget, er der blevet lagt en stribe dialekter i graven, og urbaniseringen har tilsvarende bidraget til at homogenisere sproget. Men det er ikke kun de materielle forandringer, der har luget ud i de lokale sprogblomster. Samfundsmæssige institutioner som skolen og medierne har aktivt bidraget til en sproglig homogenisering med rigsdansk som sprognorm, og jeg skal her ganske kort pege på nogle træk af mediernes indflydelse.

Jeppe Aakjær var en vigtig fortaler for dialekternes betydning, og han var tidligt ude i sin kritik af skolen for dens sproglige ”folkeuniformering”. Pressen kaldte han for en ”vældig Slibesten, der svinger over vort Land”:

Den filer og rasper i os allesammen, ikke bare i Hovedstadsmanden, som den pudser så glat, at han skinner, men selv i den fjernestboende bonde, der sidder mellem Bordet og Bænken og spytter mellem sine Træske, mens han læser sin Avis. (Aakjær, 1907: 109)

[...] Akja, lidet nænsomt har man handlet med Landet, nu synes Turen at være kommen til Sproget at dømme efter de Opsange, som Pressen kvæder, naar vi, Hjemstavns Forfattere – som man har kaldt os – nærmer os med vore bøger. (Aakjær, 1907: 111)

Aviserne bidrog både i indhold og form til at uniformere det danske sprog. Der var ikke gode anmeldelser til litteratur affattet på dialektmål, og avisen selv betjente sig af byboernes og ikke mindst hovedstadens sprog. Resultatet blev, at provinsboerne gradvist aflagde sig dialekterne, eller som Aakjær malerisk har formuleret processen: ”Og som Bonden selv er blevet lidt tør og beregnende, saadan er ogsaa hans Sprog, der nu og da kan smage lidt fersk af Sværten i Folketidenden” (Aakjær, 1916: 122).

Homogeniseringen indebar dog ikke kun en udgrænsning af de udannede bondemål, men også en vis folkeliggørelse af det skrevne sprog, d.v.s. en udtynding af den akademiske sprogbrug i aviserne. Viggo Hørup, der som redaktør på Politiken og politisk taler var kendt som en krads og ligefrem samfundsrevser, så en fare i alt for megen brug af fremmedord og akademisk sprogbrug i det hele taget i avisen. Avisen var et instrument til at få folket i tale, og derfor måtte den også benytte sig af et folkeligt sprog. Viggo Hørup advarede således om avisens sprogbrug: ”Ligesom det er uhøfligt at hviske i Selskab, saaledes er det ogsaa uhøfligt at sætte Folk udenfor Samtalen med fremmede Ord. Alle de, der vil læses af Almuen, skal huske paa ikke at sætte deres Læsere udenfor af bare Lapseri eller daarlig Slendrian”. (17.1.1883, citeret efter Skautrup 1968: 180-181).

I takt med avisernes udbredelse til alle samfundslag vokser deres rolle som en sproglig ”slibesten”, der på den ene side tynder ud i dialekterne og på den anden side bidrager til en folkeliggørelse af det skrevne sprog. Pressens sprogbrug præges gradvist gennem det 20. århundrede af en større tilgængelighed for læseren. Den kommercielle og underholdningsprægede presse i København fra omkring århundredeskiftet, den efterfølgende omnibuspresse og siden sensationspressen bidrog til en mundtliggørelse af skriftsproget, og som sådan en tilnærmelse mellem folkets talesprog og eliternes skriftsprog.

Statsradiofoniens radio og tv har også haft en vigtig betydning for homogeniseringen af det danske sprog. Hvor bogens og avisens påvirkning af dialekterne kun kunne være indirekte, kunne radio og tv påvirke det talte sprog på en langt mere direkte måde. I lyset af den folkeopdragende og -oplysende rolle, der ikke mindst dominerede Statsradiofoniens virksomhed i de første årtier, blev også kravet til korrekt sprogbrug, dvs. en sprogbrug tæt på rigsdansk, et vigtigt element i programvirksomheden. Retten til at tale til folket blev overladt til speakere, der blandt andet var udvalgt på baggrund af deres evne til at tale et korrekt dansk. Radioens betydning for homogeniseringen af sprogbru- gen og udbredelse af en sprognorm for udtale kan næppe overvurderes. Med dette medie blev det for første gang muligt for alle danskere at lytte til talt sprog fra i princippet alle egne af landet, men i praksis blev æteren domineret af skolede stemmer fra København. Sprogbru- gen i radioen afstedkom mange diskussioner om, hvad der var korrekt sprog-

brug og udtale, og Statsradiofonien måtte lægge øre til megen skarp kritik. Her et mere principielt indlæg i Kolding Avis om sprogets rolle i radioavisen:

Radioavisen har utvivlsomt store – for ikke at sige uhyre! – betingelser for at komme modersmålet til hjælp, og det vil ikke være nogen ringe gerning at gøre det... Ved radioavisen er det en enkelt mand, der sætter hele bladet, d.v.s. læser det op, og han har derfor langt bedre betingelser og muligheder for at rette fejl i sproget, og det er af den største sproglige, folkeopdragende betydning, at det sker. Oplæseren har her i den daglige påvirkning af hundredtusinder danske en mægtig mulighed – og et ikke ringe ansvar (Kolding Avis 11.4.1930, citeret fra Christiansen et al., 1950: 408-409)

Telefonen og spillefilmen har også bidraget til homogeniseringen af sproget. Telefonen bragte på samme måde som radioen den danske befolkning på talefod med hinanden uafhængig af lokalitet. Skulle man tale i telefon med hinanden fra den ene ende af landet til den anden, måtte begge parter tilstræbe en sproglig fællesnævner. I den danske spillefilm var rigsdansk klart det mest anvendte sprog (Brink, 2003). Dette skyldtes dog mindre en selektiv udvælgelse af personer på baggrund af deres evne til at tale et korrekt sprog som i radioens og tvs tilfælde og mere det forhold, at danske skuespillere i kraft af deres teateruddannelse havde lært at tale rigsmål og kun i ringe omfang lod deres egen dialekt skinne igennem. Selv børn, bønder og tyende taler i danske spillefilm fra 1940'erne, 1950'erne og 1960'erne et overraskende korrekt rigsdansk; dialekter er noget der er forbeholdt landsbytosser, gamle mennesker og forbrydere i den københavnske underverden.

I sidste halvdel af det 20. århundrede ændrer holdningerne sig noget til, hvorledes sproget i medierne bør være. Der er dog ikke synderlige tegn på, at det i praksis har givet større plads til dialekterne, men der er snarere tale om en langt større åbenhed over for sprogbrug, der er tættere på hverdagssproget og som tillader en langt mere vulgær sprogbrug end tidligere. I de seneste radio- og tv-love og bekendtgørelser er der blevet lagt eksplicit vægt på mediernes forpligtelse over for det danske sprog. I dag lægges der i højere grad vægt på, at radio og tv skal afspejle det danske samfunds mangfoldighed, herunder give plads og taletid til dialekter inklusive nydanskernes sprog. Det er ligefrem en erklæret målsætning i Danmarks Radios sproghandlingsplan. Men den hårde kendsgerning er, at der ikke er mange dialekter tilbage. Så ironien er, at medierne gennem det meste af det 20. århundrede bidrog aktivt til at udrydde dialekterne, men nu hvor de er udviskede, får medierne til opgave at genskabe den sproglige mangfoldighed – eller mere realistisk – at sikre dialekterne en plads i offentlighedens erindring om en svunden tid. Dialekterne er definitivt ved at holde flyttedag: de flytter fra den levende tale til kulturinstitutionernes lydarkiver.

Trods denne udvikling hænder det ind i mellem, at dialekterne bliver genstand for en større medieopmærksomhed. Der er imidlertid ikke tale om, at dialekterne vises en sidste respekt, eller at de for hundredesyttende gang kritiseres for afvigelse fra den rigsdanske sprognorm. Dialekterne oplever derimod en interesse, fordi de er blevet til *kitsch*. Dialekter er blevet lavstatus og dårlig smag i en sådan grad, at det er blevet underholdende og smart at citere dialektale fraser. Et nyere eksempel er Sonofons reklamekampagne med *Polle fra Snave* fra 2001. Polle og vennerne er kult, fordi de er vulgære, dumme, dovne og utjekkede; kort sagt lavstatus. Og de er ikke mindst lavstatus på grund af deres sprog. Den fynske dialekt strømmer ud af deres mund og brændemærker dem som bondeknolde. Kunderne får lov at lege med og gøre Snave-sproget til sit eget ved at downloade beskeder indtalt af Heino og Polle til sin egen ”mobilos”. På den måde kan man på sin mobilsvare møde omver-

denen med en ”helt utidig” fynsk plathed. Ironien er, at bag Polle står der et transnationalt teleselskab, der forsøger at tilvænne forbrugerne til et globalt livsstilsfænomen, mobiltelefoni. Ved at fortælle om unge landsbytosser, der øjensynlig stadig taler som deres bedsteforældre, skal publikum gladeligt overtage den nye medieteknologis sprog og de deraf følgende muligheder for at signalere social status til hinanden. Og en del af denne signalgivning er brugen af dialekter som kitsch.

Et andet eksempel er den jyske trio *De Nattergales* tv julekalender *The Julekalender* (først udsendt 1991 på TV2; genudsendt 2001), hvor hele den sproglige konflikt mellem jysk, lavkøbenhavnsk og engelsk udspilles i mødet mellem det jyske ægtepar hr og fru kartoffelavler Sand, Benny fra København og nisserne, der taler et engelsk med stærke danske elementer. Her opnåede ikke mindst jysk udtale af vendinger som ”det bære dæjli” en stor popularitet. Omend *The Julekalender* også rummede satire rettet mod danskeres brug af engelsk, var det først og fremmest den rablende skildring af de dialektalende jyder og københavneren, der bragte serien på alles læber i julemåneden. Men som andet kitsch får det ikke lov at dominere; det er en undtagelse, der blot skal bekræfte den gode smag. Dialekter er ikke noget, man taler for alvor, men man kan citere dem med et glimt i øjet – eller rettere med ”tongue in cheek”.

Kontinuitet i sproglige hierarkier

Danskernes aktuelle holdninger til dialekter er generelt positive og tolerante, når man spørger til deres eksplicite meninger. De vil sædvanligvis omtale dialekter som kønne og som nogle, der skal bevares (Maegaard, 2002). Men hvis man ser på danskernes evaluering af personer, der anvender dialekt, viser det sig, at danskerne rangordner dialekterne efter hinanden: efter rigsdansk synes danskerne bedst om fynsk og jysk, hvorimod sjællandsk og lav-københavnsk kommer ind på sidstepladserne. Argumentationen for denne rangordning tager ofte afsæt i æstetiske kriterier: fynsk lyder kønnere, mere syngende, hvorimod lavkøbenhavnsk lyder grimt og hårdt, måske ligefrem vulgært.

Men bag de æstetiske valg gemmer der sig sociale hierarkier. Når man vurderer en given dialekt, udtaler man sig samtidig om kvalitetene ved den person, som bruger dialekten. Ladegaard (2002) har dokumenteret, hvorledes man til forskellige udtaleformer af det danske sprog knytter bestemte opfattelser af de pågældendes menneskelige karakteregenskaber og sociale kompetencer. Fynsk udtale indebærer, at man sædvanligvis opfatter den pågældende som både venlig og humoristisk, hvorimod man ikke opfatter vedkommende som specielt intelligent eller veluddannet. Tilsvarende forbindes jysk udtale med tillidsvækkende mennesker, der ikke er alt for kløgtige.

Lavest på den sociale rangstige står lav-københavnsk; det forbindes hverken med gode menneskelige egenskaber eller større social kompetence. Lavkøbenhavnsk scorer kun højt på egenskaben ”selvsikkerhed” – så forestilligen om den smarte, men dumme københavnersnude lever i bedste velgående. Højkøbenhavnsk, der ikke mindst tales i de nordlige forstæder til København, forbindes med stor social kompetence og ringe medmenneskelige egenskaber. Sådanne personer er med andre ord dygtige, men ikke spor rare at være sammen med. Interessant er det at bemærke, at rigsdansk udmærker sig ved at være hævet over denne grundlæggende modsætning mellem social kompetence og medmenneskelige egenskaber: personer der taler rigsdansk vurderes som både veluddannede og tillidsvækkende. Rigsdansk er med andre ord en attraktiv norm, der ikke vil stille sprogudøveren i dårligt lys på nogen måde. Ladegaards (2002) undersøgelse blev foretaget i første halvdel af 1990’erne, men en nylig undersøgelse af Maegaard (2002)

blandt unge i Sønderjylland bekræfter dette mønster og peger tillige på, hvor væsentlig rigsdansk er for at signalere en moderne indstilling til tilværelsen. ”Jo mere sønderjysk du snakker, jo mere bondsk lyder det også”, som en pige fra Tønder Gymnasium siger i undersøgelsen. Og pigen er ikke en tilflytter, der vurderer de rigtige sønderjyders sprog. Det er hendes egen sønderjyske dialekt, hun tager afstand fra. Det opleves som bedre at tale rigsdansk: så lyder sproget ikke bare bedre – éns identitet får også et løft.

Preisler (1999a) har undersøgt danskernes sprogholdninger til engelsk og finder generelt en overvældende positiv vurdering af det engelske sprog, og det gælder såvel den amerikanske som den britiske variant. Danskerne mener generelt, at engelsk er vigtig som et verdenssprog, der kan bringe danskerne i kontakt med omverdenen og udvide vores kulturelle horisont. Der er ikke nogen større tilslutning til synspunkter om, at det engelske sprogs tilstedeværelse i hverdagen truer dansk sprog og kultur. 73% er enten overvejende uenig eller meget uenig i, at engelsk udgør en trussel mod det danske sprog, og 80% er enten overvejende uenig eller meget uenig i, at engelsk truer dansk kultur. Kun 8% er meget enig i, at engelsk truer det danske sprog (Preisler, 1999a: 68).

Der er dog også en række især alders- og uddannelsesmæssige forskelle i holdningerne til engelsk. Generelt gælder det, at yngre og bedre uddannede mennesker er de mest åbne over for det engelske sprogs tilstedeværelse i hverdagen, hvorimod ældre og personer med kortere uddannelse og mindre erhvervstilknytning udtrykker lidt større skepsis. Dette hænger til dels sammen med egne sproglige færdigheder; jo større kundskaber, desto større positiv holdning. Preisler (1999a) peger på, at der er ved at opstå en gruppe af funktionelle analfabeter i forhold til det engelske sprog, i den forstand at denne gruppe i praksis har problemer med at håndtere det omfang, som det engelske sprogs tilstedeværelse har fået i hverdagslivet herunder i medierne. Denne gruppe, som Preisler (1999a) skønsmæssigt anslår til omkring 20% af den danske befolkning, oplever oftere ærgrelser i det daglige forårsaget af manglende sproglig beherskelse af engelsk.

Det er interessant at konstatere, at de grupper af samfundet, som taler mindst dialekt, er de samme som er de mest åbne over for den engelsksprogede påvirkning og som har de færreste problemer med den praktiske omgang med engelsk i hverdagen. Og omvendt er der hos de mest dialekttalende dele af befolkningen, de ældre og mindre uddannede (Lund, 2001), en mindre åbenhed over for det engelske sprog og i praksis også større problemer med at håndtere den engelsksprogede påvirkning. Der er således noget der tyder på, at der er tale om en kontinuert udvikling fra dialekt over rigsdansk til engelsksproget påvirkning: ældre og mindre uddannede personer vil være lidt mindre tilbøjelige til at opgive en dialekt til fordel for rigsdansk og tilsvarende mindre tilbøjelige til at orientere sig positivt mod det engelske sprog. Yngre og veluddannede mennesker vil omvendt være mere omstillingsparate i forhold til at tale såvel rigsdansk som engelsk; den engelske orientering ligger i en vis forstand i forlængelse af prioriteringen af det rigsdanske.

I lyset heraf kan man tale om, at det engelske sprog i et vist omfang viderefører det sociale hierarki, som forholdet mellem rigsdansk og dialekter artikulerede. Med dialekternes bortdøen forsvinder et ældre, tidligt moderne sproghierarki inden for det nationale enhedsprog, og i stedet opstår et nyt sprogligt stratificeringssystem præget af den globale højmodernitets sproglige møntfod: det engelske sprog. Striden mellem dialekter og rigsdansk artikulerede den industrielle revolutions sociale hierarkier, herunder modsætningen mellem land og by, mellem agrar produktion og livsform og industriel produktion og livet i byerne. Konflikten mellem det nationale enhedsprog og den engelske påvirkning artikulerer netværkssamfundets nye konfliktakser og statushierarkier, herunder den

øgede økonomiske og kulturelle værdi af mobilitet og interaktion på tværs af grænser (Bauman, 1998, Castells, 1996).

Engelsk i medierne

I det følgende skal vi se nærmere på anvendelsen af engelsk i medierne og herigennem præcisere nogle forhold vedrørende omfanget og karakteren af påvirkningen fra engelsk samt hvornår, den for alvor satte ind. Det skal indledningsvist konstateres, at det danske sprog bruges i langt de fleste medier, og det anvendes langt hyppigere end andre sprog. I aviser, radio og ugeblade er dansk altdominerende, og i film og tv fylder det også en god del, ikke mindst i prime time på de store public service kanaler. Meget af stoffet i film og tv er dog af engelsk eller amerikansk oprindelse, og selvom det fordanskes via undertekster (og gennem dubbing for de mindre børn) rummer disse oversættelser ofte en afsmitning fra engelsk (Gottlieb, 2002, 2003). Enkelte medieområder er på et tidligt tidspunkt blevet angliciseret, f.eks. musik- og pladebranchen, hvor der til dels har fundet et domænetab sted: det er i dag normen at synge på engelsk, have engelske titler, bruge engelske termer for tekniske musikforhold etc. Engelsk er blevet en selvfølge i musikindustrien, så det har karakter af en bevidst handling, hvis et dansk band vil udgive en CD, hvor der synges på dansk.

Internettet forstået som The World Wide Web er et aktuelt eksempel på et andet medie, hvis indhold er stærkt domineret af det engelske sprog. En opgørelse over anvendte sprog på hjemmesider på WWW fra 2000 angiver, at 68,4% er på engelsk, hvorefter japansk, tysk og kinesisk følger som de hyppigst anvendte sprog (<http://global-reach.biz/globstats>). Der er i sagens natur tale om et groft overslag, som man af metodiske grunde bør tage med et vist forbehold. Set i forhold til, at andelen af jordens befolkning, der taler engelsk som første eller andet sprog, kun udgør omkring 8,3%, er der således et skærende misforhold mellem brugen af engelsk på det globale medie WWW og den sproglige mangfoldighed i verden. Skævheden afspejler til dels det forhold, at WWW fortsat er langt mere udbredt i den engelsktalende verden, hvorfor der successivt vil ske en ekspansion i mængden af hjemmesider på andre sprog end engelsk i takt med at flere sprogkulturer får adgang til WWW. En tilsvarende undersøgelse fra 1997, der rapporterede, at 82,3% af hjemmesider på WWW var på engelsk, bekræfter denne hypotese; inden for ganske få år har andre sprog ekspanderet på hjemmesiderne på WWW. Selvom andre sprog i fremtiden vil blive mere righoldigt repræsenteret på WWW, er der imidlertid næppe megen tvivl om, at engelsk vil blive WWW's globale sprog. Andre sprog vil blive brugt "lokalt" på nettet, dvs. af personer inden for en given sprogkultur, hvorimod engelsk vil blive brugt af størsteparten af WWW's udøvere, når de skal overskride sprogbarrierer. Således ser man næsten overalt, at hvor der findes to-sprogede hjemmesider, der er det ene sprog det "lokale", det andet sprog det globale engelsk.

Vender vi os mod danske medier, ser man indflydelsen fra engelsk mange steder i de medier, hvor dansk fortsat dominerer. Engelsk vinder i disse sammenhænge indpas som en sproglig markør af en mere attraktiv livsstil og identitet. Engelsk sprog artikulerer en høj placering i de forskellige sociale hierarkier og er derfor bl.a. nyttigt i en markedsføringsammenhæng. For at belyse dette skal der i det følgende ses på forskellige medie-sammenhænge, hvor brug af engelske ord og udtryk i særlig grad kan siges at tjene et markedsføringsformål. Det drejer sig konkret om brugen af engelsk i titler for spillefilm og computerspil samt brugen af engelsk i forskellige ugeblades reklamer. I og med at titlen på en film eller computerspil antages at spille en vigtig rolle for selve salget, vil en stigende

brug af engelsk i disse sammenhænge afspejle en højere status knyttet til det engelske sprog.

Ser man på brugen af engelsk i filmtitler, viser der sig en klart tendens: Hvor man tidligere oversatte hovedparten af de udenlandske filmtitler til dansk, vil man i dag kun oversætte ca. halvdelen af titlerne (Se *figur 1*). I 1980'erne og frem til 1990'ernes begyndelse var det omkring 80% af titlerne, der blev oversat, men fra midten af 1990'erne kan man iagttage en betydelig holdningsændring. Det skal tillige bemærkes, at brug af andre fremmedsprog end engelsk er ganske marginal, hvilket først og fremmest afspejler, at der er ganske få ikke-amerikanske udenlandske spillefilm i biograferne

Går vi til et andet audiovisuelt underholdningsmedie, computerspil, er det ikke meningsfuldt at se på længere historiske udviklingstræk, al den stund at computerspil først for alvor er blevet udbredt til hjemmemarkedet i løbet af det sidste årti. Ser vi på brug af sprog i titlerne på software, ser vi en endnu hyppigere brug af udenlandske titler. Som det fremgår af *figur 2*, sælges ca. 84% af computerspillene med en engelsksproget titel. Computerspil med danske titler er kendetegnet ved, at det overvejende er småbørnsspil, hvor selve spillet også fungerer med dansk tale, idet mindre børn hverken kan forstå engelsk eller læse i øvrigt. For hovedparten af PC-spil gælder det endvidere, at ikke kun titlerne, men også selve spillene er på engelsk, dvs. for at få det fulde udbytte af spillene skal man kunne læse og forstå engelsk, ofte på et ganske avanceret niveau. Set i dette lys kan man sige, at computerspilsområdet ligesom musikbranchen er blevet engelsksprogede domæner.

Ser man på brugen af engelsk sprog i ugebladsreklamer, er der for at belyse en række demografiske og sociale forskelle, hvad angår køn, alder, uddannelse og indkomst, udvalgt fire ugeblade og magasiner med meget forskellige læserprofiler. Det drejer sig om *Familie Journalen*, der fortrinsvis læses af ældre kvinder i lavere indkomstgrupper; det havde dog tidligere en lidt bredere profil; *Vi Unge* der som navnet signalerer læses af unge mennesker; *Alt for Damerne* der læses af et lidt yngre og mere veluddannet segment sammenlignet med *Familie Journalen*, og *Euroman* der læses af yngre mænd med en højere indkomst end gennemsnittet.

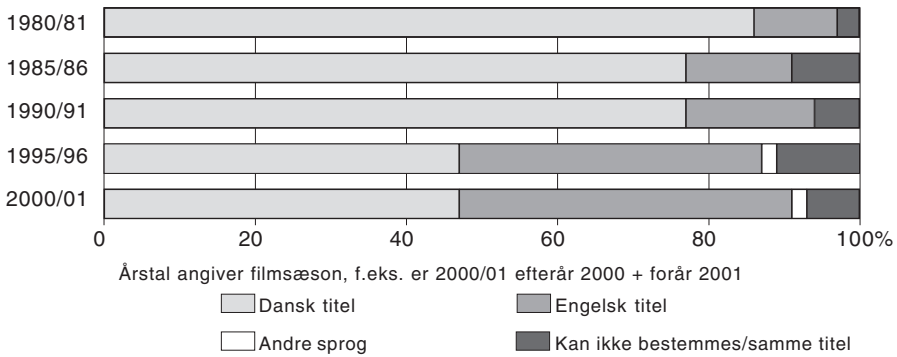
Ser vi først på brugen af engelsk i reklamer i *Familie Journalen* (*figur 3*), fremgår det klart, at her har der ikke fundet nogen forandring sted. Engelsk har ikke på noget tidspunkt i de sidste 30 år været anvendt i noget større omfang; der er endog tendens til, at det bruges endnu mindre i dag end tidligere. Det er videre karakteristisk, at man praktisk talt ikke finder en reklame, der udelukkende eller primært anvender engelsk sprog, i *Familie Journalen*.

Anderledes forholdet det sig med *Alt for Damerne*. Som det fremgår af *figur 4*, var der i 1970 nogenlunde samme begrænsede antal reklamer med engelske udtryk som i *Familie Journalen*, men dette har siden ændret sig markant. Især fra 1990'erne og fremefter vinder engelsk større indpas, sådan at det i 2001 er i mere end halvdelen af reklamerne, at man finder engelske udtryk. Fra midten af 1990'erne og fremefter ser man tillige, at andelen af reklamer, hvor engelsk dominerer vokser. Brug af andre fremmedsprog end engelsk er helt marginal.

Ungdomsbladet *Vi Unge* udviser i store træk den samme udviklingstendens som *Alt for Damerne*. Blot var der allerede i 1970 en lidt større andel af engelsk i reklamerne, ligesom der i 1995 og 2001 er kommet lidt flere reklamer med engelsk sprog (*figur 5*). *Vi Unge* er således kendetegnet ved generelt at være endnu mere åben over for det engelske sprog i reklamerne sammenlignet med *Alt for Damerne*.

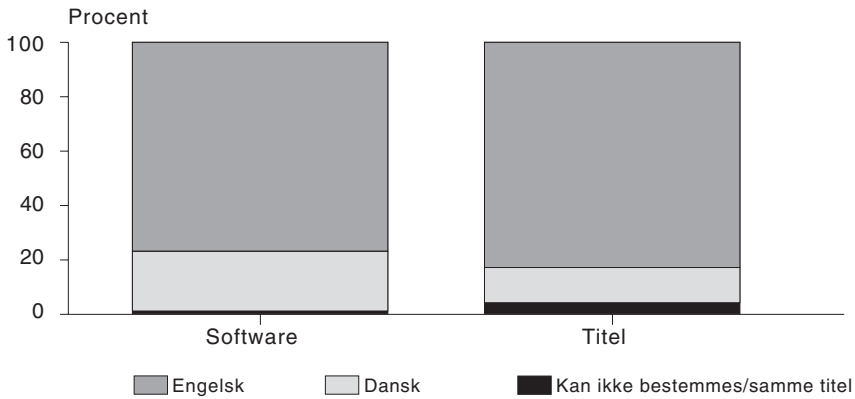
Livsstilsmagasinet *Euroman* har kun eksisteret i så få år, at det ikke er meningsfuldt at foretage en historisk analyse. Som titlen angiver, er det en publikation, som henvender sig

Figur 1. Udenlandske film i Danmark: Filmtitlers sprog

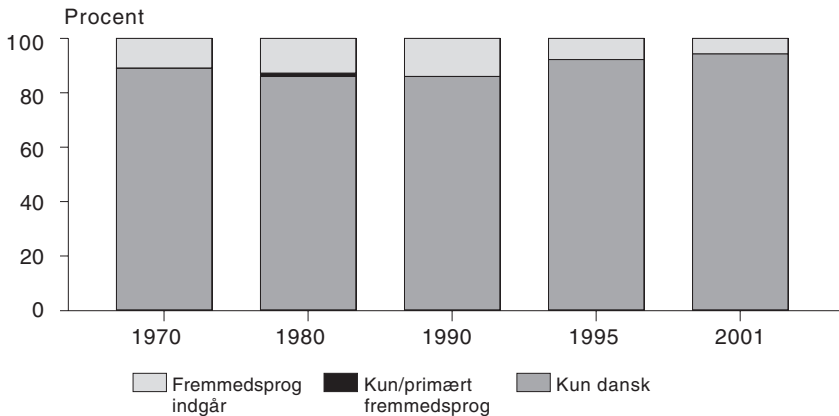
Ann: Brug af fremmedsprog i udenlandske films titler. Kodninger bygger på samtlige udenlandske spillefilm med ordinær biografvisning i Danmark

Figur 2. Sprog i PC-spil på det danske marked i 2001 (procent)

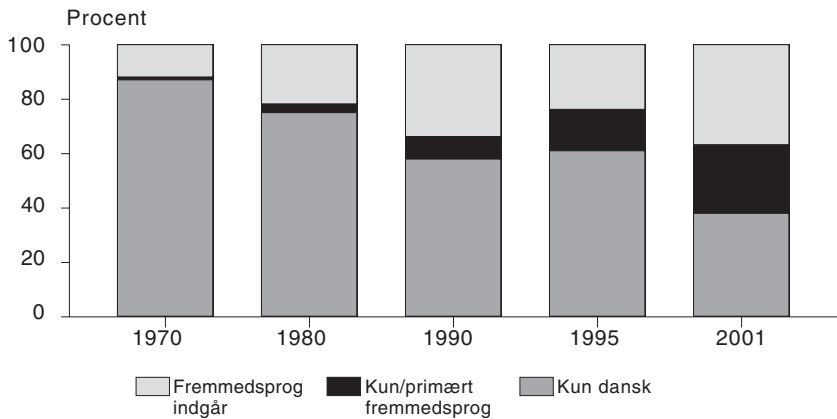
Ann: Analysen bygger på kodning af 261 PC titler udkommet i 2001 i Danmark. Listen er sammensat på baggrund af oplysninger fra distributørerne CMN Group, Vision Park, Nordic Softsales, K.E. Mathiassen (K.E.Media), UbiSoft, Infogames Nordic og Boston Distribution. Opgørelsen over sprog i softwaren bygger på oplysninger fra distributørerne.

Figur 3. Sprog i reklamer: Familie Journalen (procent)

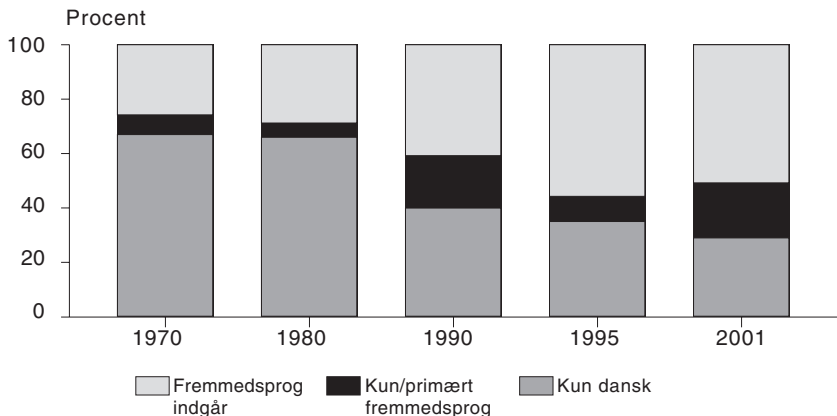

Ann: I analysen indgår samtlige reklamer, der fylder 1/4 side eller mere i 12 tilfældigt udvalgte numre af hver årgang.

Figur 4. Sprog i reklamer: Alt for Damerne (procent)

Anm: I analysen indgår samtlige reklamer, der fylder 1/4 side eller mere i 12 tilfældigt udvalgte numre af hver årgang.

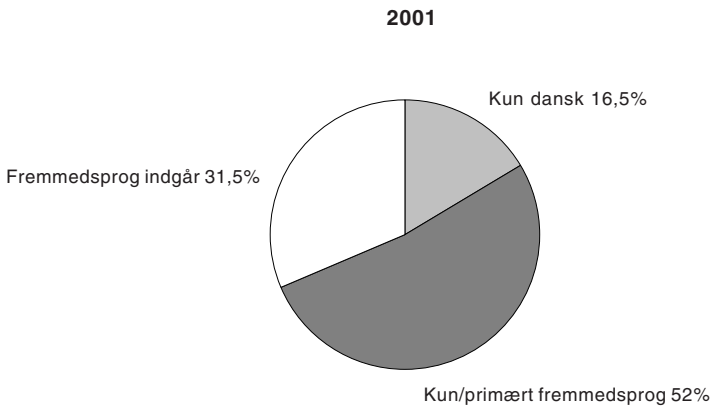
Figur 5. Sprog i reklamer: Vi Unge (procent)

Anm: I analysen indgår samtlige reklamer, der fylder 1/4 side eller mere i 12 tilfældigt udvalgte numre af hver årgang.

til et publikum, som blandt andet forstår sig selv i kraft af en international (europæisk) orientering. Dette afspejles klart i reklamerne, der i højere grad end i nogen af de øvrige publikationer er præget af brug af engelske udtryk. I 2001 var der kun 16,5% af reklamerne, som havde ren dansk tekst. 31,5% havde en vis brug af fremmedsprog, helt overvejende engelsk, og i 52% af tilfældene var reklamerne udelukkende eller primært på engelsk (figur 6).

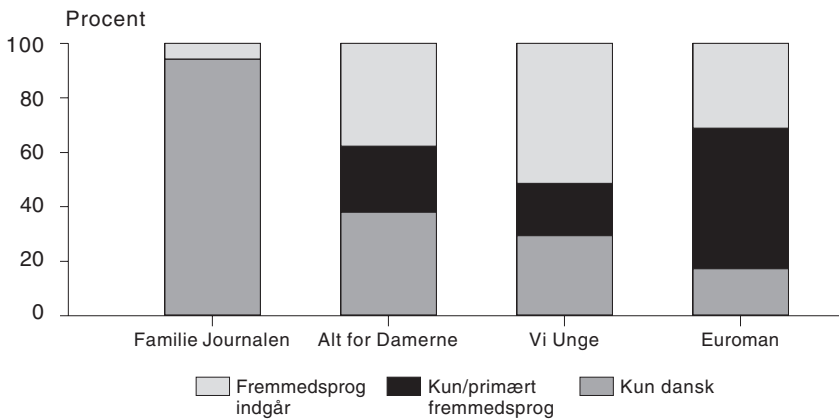
Sammenligner man de fire blade med hinanden i 2001, ser man en tydelig forskel i brugen af engelsk i reklamer. Som det fremgår af figur 7, udgør *Familie Journalen* og *Euro-man* – også i sproglig henseende – hinandens modpoler. *Alt for Damerne* og *Vi Unge* udviser en lidt mere behersket brug af engelsk i reklamer end *Euroman*, men de adskiller sig på den anden side mest fra *Familie Journalen*. Betragter man disse forskelle som indeks for den forskelligartede status som engelsk har i de respektive blades målgrupper, viser der sig en klar tendens: engelsk nyder høj status blandt yngre, veluddannede og erhvervsaktive, hvorimod dansk sprog er fuldt ud tilstrækkeligt i kommunikationen med ældre og mindre veluddannede personer. Den moderne livsstil, som engelsk er blevet en

Figur 6. Sprog i reklamer: Euroman (procent)

Anm: I analysen indgår samtlige reklamer, der fylder 1/4 side eller mere i 12 tilfældigt udvalgte numre af hver årgang.

Figur 7. Sprog i reklamer: 4 blade i 2001 (procent)

Anm: I analysen indgår samtlige reklamer, der fylder 1/4 side eller mere i 12 tilfældigt udvalgte numre af hver årgang.

integral del og markør af, er *Familie Journalens* læsere stort set ikke i kontakt med. De er ikke kun udenfor, men i kraft af reklameindustriens bevidste salg af livsstil til bestemte målgrupper sættes de uden for denne kultur.

Medierne i sproget

Preisler (1999a, 1999b) har som tidligere nævnt argumenteret for, at man primært skal se påvirkningen fra engelsk som et resultat af den bredere angloamerikanisering af kultur og samfund. Hvis man skal forstå Preislers argumentation derhen, at man nødvendigvis må se sprogpåvirkningen i en bredere samfundsmæssig og kulturel sammenhæng for at forstå publikums modtagelighed over for og brug af det engelske sprog, virker Preislers argumentation fornuftig. Men Preisler taler ikke kun for dette synspunkt, men siger direkte:

Derfor kan sproget ses som et *symptom* på den kulturelle udvikling. [...] Hvis nogen er bekymret for det danske sprog, så er det ikke sproget i sig selv – symptomet – de skal forsøge at gøre noget ved, men derimod *den* kulturelle udvikling som er *årsag* til sprogforandringen – det vil i overvejende grad sige den generelle angloamerikanisering af det danske samfund. (Preisler, 1999b: 62; Preislers fremhævninger).

Set i dette lys er mediernes stigende engelske indhold kun et symptom på en samfundsmæssig og kulturel realitet; den er ikke selv årsag til den. Han siger da også direkte, at ”Når den dominerende kulturs medier bruger de unges sprog til at få ungdommen i tale, så betegner dette først og fremmest at ungdommen påvirker *medierne* og ikke omvendt” (Preisler 1999a: 233; Preislers fremhævning).

Denne måde at stille tingene op på forekommer mig at være unødigt mekanisk, og det gør det vanskeligt at forklare, hvad der har skabt ændrede holdninger til angloamerikansk kultur. Det er som om, den overordnede kulturelle forandring kommer før de enkeltstående påvirkninger, resultatet før årsagerne. Den bredere angloamerikanisering af kulturen må i stedet ses som et resultat af forskellige konkrete sociale aktørers og institutioners virke, og som sådan bidrager eksempelvis medierne aktivt til forandringen af sprogenes struktur, udbredelse og status; ikke alene naturligtvis, men som en del af helheden. Ud af denne sum af forskellige påvirkninger opstår så den bredere sprogpåvirkning og andre sider af det, der går under overskrifter som anglificering, amerikanisering osv.

Det er i denne sammenhæng også vigtigt at inddrage den sociologiske teori (Bourdieu, 1977; Giddens, 1984) fremhævning af, at den sociale praksis både rummer en passiv og en aktiv komponent. En given menneskelig interaktion rummer både en inddragelse af eksisterende institutionelt givne normer og en aktiv brug af disse i en ny situation. Når mediernes eksempelvis begynder at bringe flere engelsksprogede reklamer, afspejler det således en allerede eksisterende prestige ved angloamerikansk kultur, men medierne bidrager selv aktivt – gennem den kommunikative handling – til at reproducere og bekræfte denne status ved det engelske sprog og udvide den til at omfatte endnu nogle sociale felter: markedsføring og livsstil. Kommunikative handlinger i såvel medier som face-to-face afspejler ikke blot større samfundsmæssige realiteter, men bidrager aktivt til at bekræfte og udbrede dem – og undertiden ændre dem.

Preisler (1999a, 1999b) fremlægger tillige en model for påvirkningen af sproget, idet han taler om det danske sprog påvirkes både *ovenfra* og *nedenfra*. Påvirkningen ovenfra sker i kraft af den økonomiske og politiske status som engelsk har fået i det officielle og institutionaliserede samfund, dvs. uddannelsessystemet, erhvervslivet, det internationale politiske system m.m. Påvirkningen nedenfra sker som følge af den høje status, det engelske sprog har i en række subkulturer inden for eksempelvis heavy metal musik og hip hop kulturer. I subkulturerne er engelsk højstatusprog og identitets- og meningsgivende for den enkelte udøver af subkulturens praksis. Subkulturerne fungerer som en trojansk hest for det engelske sprog, idet påvirkningen herfra langsomt, men sikkert siver opad ind i den bredere kulturs sproganvendelse. Da påvirkningen samtidig sker ovenfra og nedenfra, bliver hovedkulturen gradvist, men uafvendeligt påvirket af det engelske sprog.

Det virker rimeligt på denne måde at inddrage betydningen af på den ene side den officielle kultur, som formidles via uddannelsesinstitutioner m.m.- med andre ord den sfære som Habermas (1984) vil henregne til systemverdenen, og på den anden side mindre subkulturer, hvad Habermas (1984) ville henregne til en (mindre) del af livsverdenen. Men betydningen af subkulturer bliver efter min vurdering tilskrevet en alt for stor betydning, og – helt afgørende – der savnes en redegørelse for den direkte interaktion, som

den danske hoved- eller mainstreamkultur indgår i med den angloamerikanske kultur, ligesom man savner en forståelse af dominerende kulturers egendynamik. I Preislers optik bliver hovedkulturen et offer for (sprog)påvirkning ovenfra og nedenfra og ikke et selvstændigt felt med sin egen udviklingsdynamik.

Subkulturer kan ofte spille en rolle i et længere historisk udviklingsforløb, der langt overskrider den enkelte subkulturs størrelse og emnefelt, men det er for mig at se langt fra en tilstrækkelig forklaring at pege på subkultureernes indflydelse, hvis man vil forstå forandringer i den samlede kulturs holdning til engelsk. Ser man på indflydelsen fra engelsk i den brede populærkultur i f.eks. film, tv og reklame, som forbruges af et flertal af den danske befolkning, er en mere nærliggende forklaring, at disse medier er direkte påvirket af den angloamerikanske kulturs centrale rolle inden for netop medieindustrien, både hvad angår økonomi, produktions- og genreformater, stilformer, konceptudvikling m.m. Den internationale succes som danske tv-fiktionsproduktioner som eksempelvis *Nicolaj og Julie* og *Rejseholdet* har opnået, skyldes bl.a. en overtagelse af produktionsmetoder og dramaturgi fra amerikansk tv-fiktion (Skovmark og Christiansen, 2003).

Med andre ord sker der en påvirkning af den brede danske mediekultur fra den angloamerikanske mainstreamkultur. Når danske mainstreammedier i stigende omfang bruger engelsk, når de vil tale til et yngre publikum, skyldes det ikke alene en tilpasning til den sprogekultur, som de unge har udviklet gennem kontakt med heavy metal subkulturer eller lignende, men i lige så høj grad, at unge gennem brug af mediernes mainstreamkultur som f.eks. tv-serier som *Beverly Hills* eller popmusik fra MTV har opbygget en kulturel erfaring med og præference for engelsksproget kultur. Der er således tale om en vekselvirkning: Medierne taler ikke kun de unges sprog; de unge taler i stigende omfang også mediernes sprog. Skal man anvende Preislers rumlige metaforer for påvirkningen, vil jeg derfor fremhæve, at der ved siden af påvirkningen ovenfra og nedenfra sker en betydelig påvirkning *fra siden*, eller frontalt om man vil. Påvirkningen fra det engelske sprog bliver så udtalt, fordi den både formidles via uddannelsessystem og erhvervs-liv, specifikke subkulturer og den brede mainstreamkultur.

Medialekter

Mediernes indflydelse på sproget viser sig ikke kun i den engelsksprogede påvirkning, men tillige i fremkomsten af sprogformer, der knytter sig til specifikke brugsformer, hvor medier indgår. Disse mediespecifikke sprogformer, *medialekter*, er et resultat af, at stadig flere dele af den menneskelige kommunikation foregår via medier. Der kommer stadig flere nye medier til, der påvirker alle former for kommunikation fra den strengt private til den helt offentlige: mobiltelefoni, sms, email, chat m.m. Medierne er i stigende omfang tilstede i sproget som en infrastruktur, hvorigennem mennesker kommunikerer med hinanden. Dette rummer i hvert fald to vigtige pointer i forhold til det engelske sprogs indflydelse. For det første bliver engelsk det sprog, som udvikles til metakommunikation om selve den medierede kommunikation. For det andet skabes der med den øgede medialisering af kommunikationen mulighed for en betydelig sproglig fornyelse og kreativitet. Hvor medierne bidrager til en sproglig homogenisering, i og med at engelsk vinder frem på bekostning af andre sprog, skaber de samtidig afsæt for en sproglig differentiering og nyskabelse.

Hutchby (2001) har givet et teoretisk afsæt for at forstå det forhold, at medierne er tilstede som en strukturerende faktor i sproget. Hans forståelse af medieteknologiernes betydning for samtalerens struktur og forløb er inspireret af J. J. Gibsons økologiske

perceptionspsykologi og hans begreb om "affordances", der desværre (og måske symptomatisk) ikke så let lader sig oversætte til dansk. Ved "affordances" forstås de handlemuligheder, som en given materiel genstand tilbyder forskellige aktører. For nogle dyr vil bladene på en plante tilbyde en skyggefuld plads, for andre vil de udgøre et måltid mad; men bladenes form og substans sætter samtidig nogle begrænsninger på brugen. På samme måde vil en given kommunikationsteknologi invitere til forskellige handlinger, som dens materielle egenskaber muliggør. Disse handlemuligheder kan være forskellige afhængige af den konkrete situation og de specifikke aktører og deres intentioner, og som sådan er en teknologi åben over for brugerens fortolkning og brugsperspektiv. En kommunikationsteknologi udgør imidlertid ikke kun en vifte af muligheder, men tillige et sæt af begrænsninger. Teknologien udgør en materialitet, hvis egenskaber ikke tillader alle former for kommunikativ interaktion med brugeren, men netop afgrænser et sæt af mere eller mindre oplagte brugsformer, ligesom den virker strukturerende ind på kommunikationen. En given teknologiske kommunikative "affordances" er både mulighedsskabende, begrænsende og strukturerende for interaktionen. Hutchby (2001) demonstrerer dernæst analytisk, hvorledes forskellige medier fra telefonen til internet chatsites griber strukturerende ind på sprogbrugen: eksempelvis i måderne hvorpå de enkelte taleture organiseres, deksismarkeringer, sætningskonstruktioner osv.

I sammenhæng med at der udvikles stadig flere medierede kommunikationsformer, opstår der tillige et metasprog knyttet til de forskellige medier, som bruges af de involverede til at styre kommunikationens gennemførelse. Det kan være tekniske termer, der vedrører specifikke valg af styresystem, webadresser, browsertype og lignende; verber og navneord der bruges til at benævne de handlinger og genstande, som indgår i kommunikationen; brug af forkortelser som følge af mediets sproglige begrænsninger og endelig populære navne for selve aktiviteten som at sms'e, chatte, maile osv. Som følge af at praktisk talt alle nye medier i de sidste hundrede år er blevet udviklet og først markedsført i angloamerikanske miljøer, ligesom softwareindustrien inden for praktisk talt alle medier er angloamerikansk domineret, er det oftest engelsk, der danner baggrund for de metasprog, der skabes i tilknytning til de forskellige medierede kommunikationsformer. De vil successivt kunne blive oversat, men tendensen er i mange lande, at de kun delvist oversættes og for Danmarks vedkommende sjældent oversættes. På denne måde indgår der med hver ny medieret form for kommunikation en påvirkning fra engelsk; engelsk er blevet det metasprog, der sikrer medieret kommunikations gennemførelse.

Mediernes udgør samtidig en materiel ressource for nye kommunikationsformer, og i kraft af dette ser man en betydelig sproglig fornyelse og kreativitet i sammenhæng med nye mediers fremkomst. Crystal (2001) har behandlet internettets påvirkning af sprogbrugen, og han viser i tråd med Hutchby (2001), hvorledes der skabes sproglige fornyelser i forskellige kommunikationsmedier; man kan således ikke tale om udviklingen af én særlig form for sprogbrug på internettet, men man må differentiere mellem eksempelvis email, online chat og offline chat. Dette er i overensstemmelse med analyser foretaget af Rasmussen (2002, 2003) og Audon og Poulsen (2001), der viser, hvorledes de specifikke materielle egenskaber ved henholdsvis sms- og chatteknologien samt de kulturelle kommunikationskontekster, som mediebrugen indgår i, har afgørende betydning for de anvendte sprogformer. Trods forskelle er der tillige nogle gennemgående sproglige forandringer på tværs af de enkelte kommunikationsformer på internettet. Den mest afgørende er udviklingen af en sprogbrug, der blander konventioner fra tale- og skriftsproget. Der er ifølge Crystal (2001) ikke kun tale om en ny blanding af henholdsvis tale- og skriftsprog, men om et i sproglig forstand "genuint tredje medium", der bedst kan karakteriseres som et "genuint tredje medium".

teriseres gennem formelen: "speech + writing + electronically mediated properties" (Crystal, 2001: 48).

Et andet sprogligt udviklingstræk på tværs af gamle og nye medier er forandringen af forholdet mellem uformel og formel sprogbrug. Denne udvikling indebærer ikke, at medierne blot tillader en stadig mere uformel sprogbrug; der udvikler sig nye former for uformel sprogbrug, der bidrager til en yderligere differentiering af forskellige former for formel og uformel sprogbrug:

There is no indication, in any of the areas I have examined, of Netspeak replacing or threatening already existing varieties. On the contrary, the arrival of new, informal, even bizarre forms of language extends the range of our sensitivity to linguistic contrasts. Formal language, and informal language, are seen in a new light, by virtue of the existence of Netspeak (Crystal, 2001: 241-242).

Med henblik på at indkredse disse mediespecifikke sprogformers lingvistiske kendetegn og udvikling taler Crystal (2001: 60) om udviklingen af en internet dialekt- eller sociolektforskning. Man kan imidlertid betvivle, at de eksisterende begreber dialekt og sociolekt er tilstrækkelige til at bestemme de mediespecifikke sprogformer. Lingvistikken har enten koncentreret sig om sprogsystemernes immanente opbygning eller om sprogudøvernes faktiske sprogbrug. I sidstnævnte tilfælde har man analyseret sammenhængen mellem sprogudøverens geografiske herkomst (dialektforskningen) eller sociale karakteristika i form af klasse, uddannelsesniveau o. lign. (sociolektforskningen). Man har imidlertid ikke interesseret sig synderligt for de medier, hvorigennem kommunikationen har fundet sted. Det til trods for, at sprogvidenskaben i sin empiriske analyse ofte har været ganske afhængig af bestemte medier: enten i form af skrevet sprog i bøger, aviser og breve eller af talt sprog, der blev "indfanget" af mikrofon og båndoptager. Det er eksempelvis paradoksalt, at konversationsanalysen ofte har brugt uddrag af telefonsamtaler som empirisk analysemateriale, fordi det var en nem måde at indfange naturligt forekommende samtale (Hutchby, 2001: 55); men man har ikke reflekteret meget over, hvorvidt disse konversations kendetegn på afgørende vis var præget af det anvendte medium.

I lyset af dette er der behov for et begreb om mediespecifikke sprogformer, som jeg vil benævne medialekter. Medialekter er ikke som dialekter knyttet til lokaliteten eller som sociolekter knyttet social placering, men er i stedet relateret til kommunikationskanalen. Det betyder, at det enkelte mennesker kan anvende flere forskellige medialekter, afhængig af hvor mange forskellige medier han eller hun bruger. I modsætning hertil vil dialekter og sociolekter for det enkelte individ være mere uforanderlige og entydige størrelser; de er netop kendetegnet ved, at de "røber" sprogbrugerens geografiske eller sociale herkomst, uanset om han eller hun ønsker at give denne information. Medialekter er kendetegnet ved, at sprogbrugerne anvender dem – bevidst eller ubevidst – i specifikke brugssituationer, alt efter hvad der er formålstjenligt, og den enkelte sprogbruger kan sædvanligvis bemestre flere medialekter. Dialekters og sociolekters statiske natur er imidlertid under ombrydning som følge af urbaniseringen og globaliseringen; de har som tidligere demonstreret undergået betydelige forandringer i løbet af det sidste århundrede. Det ser endvidere ud til, at også dialekter og sociolekter er genstand for den øgede refleksivitet, som globaliseringen fører med sig (Hjarvard, 2003a). Som bl.a. Maegaard (2002) viser, er unge dialektbrugere bevidste om dialektens sociale status og kan derfor kodeveksle mellem forskellige grader af dialekt og rigsdansk afhængig af brugssituationen, ligesom dialekt kan anvendes som en form for sproglig kitch.

Medialekter er ligesom dialekter og sociolekter kendetegnet ved, at de indgår i sociale og kulturelle statushierarkier, der fungerer inkluderende og ekskluderende i forhold til større og mindre fællesskaber. Graden af beherskelse af en given medialekt fungerer som statusmarkør i kommunikationen, ligesom personer der ikke behersker medialekten enten kan føle sig udelukket fra eller frastødt af kommunikationsformen. Medialekterne påvirker hinanden indbyrdes; på samme måde som lavkøbenhavnsk har påvirket rigsdansk, kan man se tegn på, at sproglige kendetegn fra én medialekt breder sig til andre medialekter eller til traditionel mundtlig eller skriftlig kommunikation. Det gælder eksempelvis brugen af forkortelser eller smileys, som nu anvendes i mange medierede kommunikationsformer samt undertiden i mundtlig kommunikation.

Globaliseringens nye steder

Det kan konkluderes, at medierne under indtryk af globaliseringen på nogle punkter bidrager til sproglig ensretning og på andre punkter til sproglig mangfoldighed og kreativitet. På den ene side bidrager medierne til udbredelse af det engelske sprog, hvilket ofte sker på bekostning af andre sprog, og som sådan virker medierne homogeniserende. På den anden side rummer medierne et betydeligt potentiale for en anden type sproglig mangfoldighed, der går på tværs af de enkelte nationale sprog, idet fornyelsen er knyttet til brugen af mediet og ikke sprogbrugerne, og som sådan virker de differentierende.

Globaliseringen kan anskues som en ny historisk fase i sprogudviklingen. Dialekternes storhedstid hørte til et samfund, hvor landbrugsproduktion var normen og industriproduktion i sin vorden; et samfund hvor det lokale og det uforanderlige var det gængse, og mobilitet over grænser undtagelsen. Med den industrielle produktion, urbaniseringen og nationalstatens opbygning måtte dialekterne vige til fordel for et nationalt enhedssprog, rigsmålet. Striden mellem dialekter og rigsdansk afspejlede moderniseringens konfliktaksler mellem land og by, provins og hovedstad, landbrug og fabrikker. Det globale netværkssamfund rækker ved det nationale industrisamfunds sociale hierarkier; ikke mindst værdien af mobilitet giver øget status til bemestring af engelsk og kommunikation gennem medier.

Som Castells (1996) har peget på, skaber netværkssamfundet en "culture of real virtuality". Det globale samfund er et medialiseret samfund, hvor kommunikationen gennem elektroniske netværk konstituerer en ny virkelighed. Evnen til at være tilstede i disse netværk har ikke kun symbolsk betydning, men har i stigende grad indflydelse på menneskers økonomiske grundlag, arbejdsliv, kulturelle identitet og sociale samhøringshedsfølelse. Netværkssamfundets medier er de nye lokaliteter, hvor man mødes, køber og sælger, udfører arbejde, snakker selskabeligt og optræder for hinanden. Det engelske sprog og medialekterne er således globaliseringens dialekter. Det geografiske sted har mistet betydning til fordel for mediernes elektroniske "steder", og i takt med dette afløses lokale sprogvariationer af globale sprogformer som engelsk og medialekter.

Litteratur

- Audon, Lone og Poulsen, Ib (2001) *Chat – at snakke på skrift*, in Birgitte Holm Sørensen: *Leg, identitet, socialitet og læring*. København: Gads Forlag.
- Bomholdt, Julius: *Stil ind*, in *Danmarks Radios årbog 1963-64*, København: DR.
- Bauman, Zygmunt (1998) *Globalization. The Human Consequences*, Cambridge: Polity.
- Bourdieu, Pierre (1977) *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinctions. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Bourdieu, Pierre (1992) *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Brink, Lars (2003) Jeg elsker Dem, frøken Petersen. Sproget i dansk film, in Anders Toftgaard og Ian Hawkesworth (red.) *Nationale Spejlinger – Tendenser i ny dansk film*, København: Museum Tusulanum Press.
- Castells, Manuel (1996) *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture Volume I*. Oxford: Blackwell.
- Christiansen, Ernst, Réce, Knud & Rosenkjær, J. (red.) (1950) *Statsradiofonien 1925-1950*. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
- Crystal, David (2001) *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Daidsen-Nielsen, Niels; Hansen, Erik og Jarvad, Pia (red.) (1999) *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question*. København: Gyldendal. (Dansk Sprognævns skrifter; 28)
- Giddens, Anthony (1984) *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity.
- Gottlieb, Henrik (2002) Hey, jeg har et navn, okay? Dansk dubbing: fra asken i ilden, in Kjeld Kristensen (red.) *Studier i Nordisk 2000-2001*. København: Selskab for Nordisk Filologi.
- Gottlieb, Henrik (2003) Anglicisms and Translation, in Gunilla Anderman & Gillian James (eds.) *Multilingual Matters*. Clevedon.
- Habermas, Jürgen (1984) *Theory of Communicative Action*, bd. 1-2 (bd. 2 i 1987), Cambridge: Polity.
- Hjarvard, Stig (2003a) A Mediated World. The Globalization of Society and the Role of Media, in Stig Hjarvard (ed.) *Media in a Globalized Society*. København: Museum Tusulanum Press.
- Hjarvard, Stig (2003b) *Det selskabelige samfund*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Hutchby, Ian (2001) *Conversation and Technology. From the Telephone to the Internet*. Cambridge: Polity.
- Jarvad, Pia (1995) *Nye ord – hvorfor og hvordan?* København: Gyldendal.
- Jarvad, Pia (1999) Den engelske påvirknings art og mængde, in Daidsen-Nielsen et al. (1999).
- Jarvad, Pia (2001) *Det danske sprogs status i 1990'erne med særlig henblik på domænetab*. København, Nordisk Ministerråd.
- Ladegaard, Hans Jørgen (2002) Sprog skaber folk: sprogholdninger og stereotyper i Danmark, in *Sprogforum* nr. 22, vol. 8.
- Lund, Jørn (2001) *Sproglig status. Syv kapitler om det danske sprog*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Maegaard, Marie (2002) Dialekten og de unge, *Sønderjysk Månedsskrift* nr. 1, 2002.
- Milroy, James & Milroy, Lesley (1999) *Authority in Language. Investigating Standard English*. London: Routledge (3rd edition).
- Petersen, Inge Lise (under udgivelse) Sociolinguistic Structures Chronologically I: Danish, in Oskar Bandle et al. (eds.) *The Nordic Languages. An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. Vol. 2. Berlin/New York: de Gruyter.
- Phillipson, Robert (1992) *Linguistic Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- Preisler, Bent (1999a) *Danskerne og det engelske sprog*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag/Samfundslitteratur.
- Preisler, Bent (1999b) Engelsk ovenfra og nedenfra: Sprogforandring og kulturel identitet, in Daidsen-Nielsen et al. (1999).
- Rasmussen, Ditte (2002) Sms – begrænsningens muligheder, *Mål & Måle*, nr. 1, 2002.
- Rasmussen, Ditte (2003) Venskaber på skrift, *Ungdomsskolen* nr. 1, 2003.
- Skautrup, Peter (1947) *Det danske sprogs historie*, bd. 1-5 udgives i 1944, 1947, 1953, 1968 og 1970. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
- Skovmark, Henrik & Christiansen, Dennis (2003) Danmark rundt – the American Way, *MedieKultur* nr. 35.
- Skutnabb-Kangas, Tove & Phillipson, Robert (2001) Dominans, minorisering, sprograb og sprogrettigheder, in Østergaard, Marianne: *Globalisering og kulturel mangfoldighed*, København: Center for Kultursamarbejde med Udviklingslandene, CKU.
- Stolpe, P. M. (1879) *Dagspressen i Danmark. Dens Vilkaar og Personer indtil midten af det attende Aarhundrede*, bd. 1-4 udgivet i henholdsvis 1878, 1879, 1881, 1882, genoptrykt i 1977, København: Rosenkilde og Bagger.
- Vestad, Jon Peder (2003) Nynorskbruk hos radiojournalister i NRK 1960-1998, paper til 16. nordiske medieforskningskonference i Kristiansand, 15-18. august 2003, <http://www2.hivolda.no/jp/v/krsandsinnlegg2003.htm>

- Vogel-Jørgensen, T. (1949) *Berlingske Tidende gennem to hundrede aar 1749-1949* bd.3.1 med aktstykker, kildehenvisninger m.m. København: Berlingske Forlag.
- Aakjær, Jeppe (1907) Jydsken og Højdansken, foredrag i Casino den 14. november 1907, in Jeppe Aakjær: *Fra Undergrunden. Artikler og taler*, 1997, Hovedland.
- Aakjær, Jeppe (1916) Det jyske Bondesprog, foredrag i "Selskab for nordisk Filologi", 16. februar 1916 in Jeppe Aakjær: *Fra Undergrunden. Artikler og taler*, 1997, Hovedland.

Tak til professor Frans Gregersen, lektor Henrik Gottlieb og professor Bent Preisler for konstruktive kommentarer til manuskriptet. Tak til ekstern lektor Anne Jespersen, stud. mag. Anne Keiding og stud. mag. Louise Juul Hansen for hjælp med kodning af henholdsvis spillefilm, reklamer og computerspil.